

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Аналіз наукових праць, присвячених дослідженню проблематики конкурентоспроможності продукції підприємств будівельного комплексу свідчить, що в економічній літературі питання, пов'язані з підвищенням конкурентоспроможності продукції цих підприємств на основі підвищення їх якості, розроблені недостатньо повно. З відмовою від планової економіки та переходом підприємств на ринкові форми господарювання конкурентоспроможність та якість продукції мають суттєве значення для успішного їх функціонування, в зв'язку з цим різко зростає необхідність розробки механізму досягнення високого рівня конкурентоспроможності. Сьогодні недостатньо уваги приділяється методичним підходам, покликаних виявити взаємозв'язок між якістю, ціною та конкурентоспроможністю будівельної продукції, так як і комплексною оцінкою ролі заходів щодо покращення якості цієї продукції в забезпеченні її конкурентоспроможності на ринку.

Огляд останніх досліджень і публікацій. В різний час проблемам управління конкурентоспроможністю та якістю продукції присвячувалися роботи Беленького П.Є., Макогона Ю.В., Мікули Н.А., Мокія А.І., Козоріз М.І. та інших вітчизняних науковців. Із зарубіжних вчених суттєвий вклад у вирішення проблем управління конкурентоспроможністю внесли Адлер Ю., Асаул А., Брю С., Драккер П., Джуран Дж., Портер М., Тейлор Ф. та інші. Однак багато теоретичних та методичних питань управління конкурентоспроможністю щодо продукції підприємств будівельного комплексу залишаються малодослідженими та недостатньо висвітленими у вітчизняній науковій літературі.

Актуальність проблеми розвитку будівельного комплексу, його значення для соціально-економічного розвитку регіону окреслюють мету дослідження, а саме – визначення факторів впливу на конкурентоспроможність будівельних робіт та продукції.

Виклад основного матеріалу. Розробка та ефективна реалізація стратегічних рішень в посиленні конкурентоспроможності продукції будівельного комплексу, як на рівні підприємства, так і вищих органів ієрархії управління, очевидно, не може здійснюватися без врахування зовнішніх факторів впливу, найважливіші серед яких є: нормативно-правова база; соціально-політична ситуація (впливає на ступінь орієнтації населення на виробничу діяльність, рівень соціальної напруги); соціально-демографічний стан у регіоні (впливає на потребу підприємств будівельного комплексу в різних категоріях робітників, а також престижність тої чи іншої професії, роду заняття); кліматичні умови (особливий вплив на підприємства, які виконують функції генпідрядника та субпідрядника); розвиток споживчого ринку (впливає на визначення рівня попиту на будівельну продукцію); рівень життя населення регіону (впливає на стан платіжного забезпечення їх потреб); купівельна спроможність гривні (впливає на визначення динаміки та прогнози інфляції); рівень підприємницької активності регіону (впливає на схильність населення до реалізації підприємницьких ініціатив).

Прикладний аналіз зовнішніх факторів впливу на конкурентоспроможність будівельних підприємств доцільно проводити в контексті загального опису їх

функціонування. На Рисунку 1. представлена схема функціонування зв'язків підприємств та організацій будівельного комплексу в умовах реального чи можливого взаємозв'язку з основними елементами економічного середовища. Дана схема відображає сучасні реалії регіонального будівельного комплексу України.

В центрі на Рис. 1. представлені (в прямокутній рамці) взаємозв'язки підприємств та організацій при реалізації будівельного проекту. При цьому між ними здійснюються фінансові, матеріальні, трудові та інформаційні потоки (позначені стрілками), які відображають переміщення та споживання інвестицій, сировини, матеріалів, обладнання; розробку та використання технологій; грошові платежі; виробництво продукції тощо. Відображені взаємозв'язки суб'єктів будівельної сфери на Рис. 1. носять двосторонній характер, оскільки результат взаємодії залежить від функціонування, як мінімум, двох економічних суб'єктів.

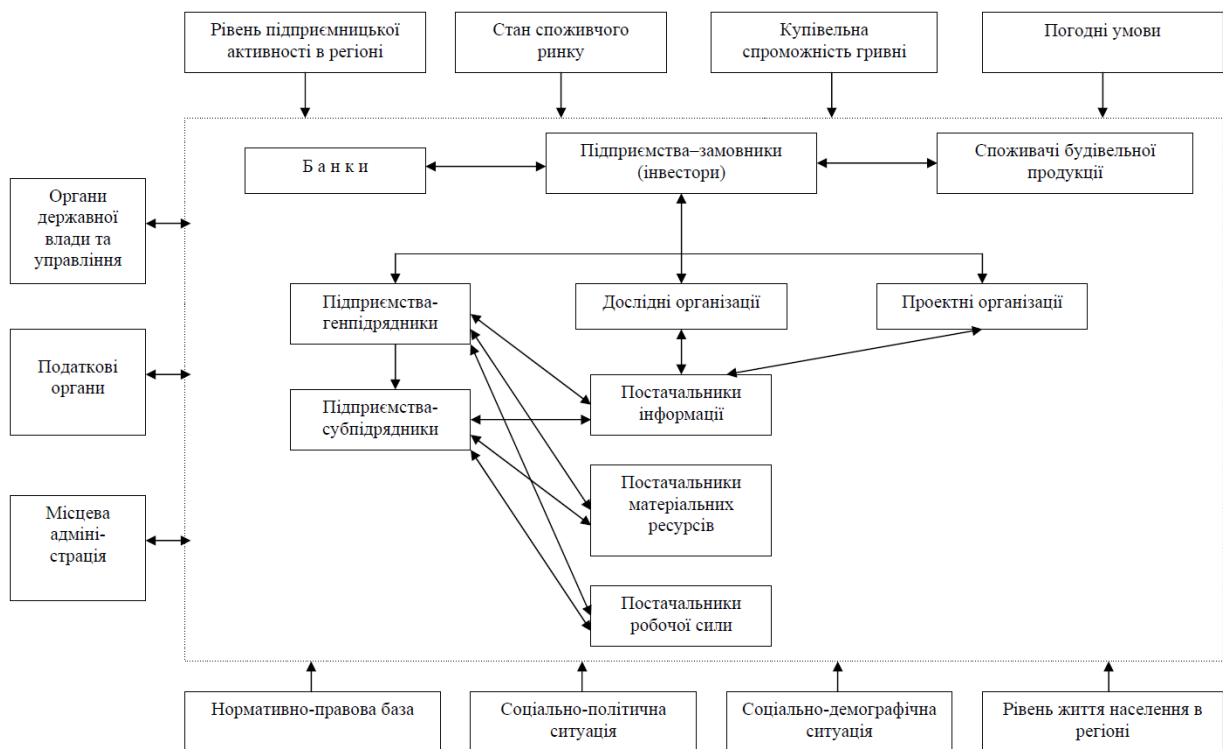

Рис. 1. Взаємозв'язок підприємств та організацій будівельного комплексу в умовах впливу факторів зовнішнього середовища

Розміщені поза рамкою будівельного комплексу (зліва) органи державної влади та управління, податкові органи, а також місцева адміністрація не відносяться безпосередньо до елементів будівельного комплексу, але в значній мірі здійснюють вплив на процес реалізації будівельного проекту. Слід відмітити, що підприємства та організації, які взаємодіють в рамках організації будівельного проекту, функціонують в зоні конкуренції та мають право вибору взаємодії з тим чи іншим контрагентом. Йдеться, перш за все, про проектні та дослідницькі організації, генпідрядні та субпідрядні підприємства, постачальників матеріалів та обладнання, інвесторів, кредиторів, постачальників робочої сили та постачальників інформації.

Очевидно, що конкурентоспроможність робіт та продукції будівельних підприємств залежить не лише від зазначених вище зовнішніх чинників, а більшою мірою – від внутрішніх факторів, тому детальніше зупинимось на цих аспектах проблеми.

Відомо, що вагома частка капітальних вкладень (43 % загального обсягу) у господарський комплекс освоюється власне будівельною індустрією. Існує чітка залежність між ростом обсягів капітальних вкладень, їх структурними особливостями та якісними і кількісними змінами у будівництві. Отже, від обсягів капітальних вкладень, їх територіального розподілу та частки у них будівельно-монтажних робіт залежить формування будівельного комплексу регіону.

Як зазначає український науковець Й. Бурка, на розвиток системи підприємств та організацій будівельного комплексу, їх територіальні відмінності значний вплив мають характер та обсяги росту капітальних вкладень. При стабільних обсягах та високих темпах росту капітальних вкладень створюється потужна матеріально-технічна база будівельного комплексу, а при сповільненому та неритмічному фінансуванні значно послаблюється якісне функціонування будівельних підприємств, що й відображається на конкурентоспроможності будівельної продукції. [1].

На ринку готової продукції будівельна продукція є формою інвестиційного товару, де процес її створення – це форма вкладання коштів у фізичний капітал, яка має специфіку до реалізації. У процесі обігу на ринку інвестиційних товарів формується окрема система грошових розрахунків, що забезпечує реалізацію будівельної продукції. Після здачі в експлуатацію та прийняття готових об'єктів замовником, вони виходять із сфери капітального будівництва та набувають форми основних засобів різних галузей національної економіки та нерухомості у соціальній сфері. Слід відрізнити проміжну будівельну продукцію від готової. Тобто закінчені комплекси робіт від конструктивних елементів або частин класифікованих робіт об'єкта (оздоблювальні роботи, санітарні роботи, нульовий цикл і т.д.). Тобто, проміжна будівельна продукція – це реалізована продукція підрядних організацій, що прийнята та оплачена замовником за договірними цінами, а процес її реалізації у сучасних умовах полягає в здачі та прийнятті виконаних робіт на різних стадіях їх виконання з перерахуванням замовником коштів підряднику в еквіваленті вартості виробленої продукції.

Отже, оплата за фактично виконані та передані на баланс замовника будівельно-монтажні роботи для генпідрядника є реалізованою продукцією, а для субпідрядних підприємств реалізованою продукцією вважаються оплачені генпідрядником комплекси спеціальних робіт (санітарно-технічні, електромонтажні) [2].

Вагомий вплив на техніко-економічні показники будівельної продукції має фактор часу. Тривалість будівництва любого об'єкта вимірюється не тільки місяцями, але і в багатьох випадках, особливо при будівництві крупних об'єктів, – роками. Це викликає вилучення капіталу з обороту на тривалий час та практично його “омертвління”. Тривалість циклу руху капіталу в будівництві в декілька разів більше, ніж, для прикладу, в торгівлі. В тому зв'язку, прийняття рішення про капіталовкладення в будівництво повинно супроводжуватися ґрунтовними технічними та економічними розрахунками.

Як уже зазначалося, при виробництві будівельної продукції використовуються матеріальні, трудові та інтелектуальні ресурси. В сучасних умовах, поряд із переліченими ресурсами, важливим фактором, який впливає на ефективність капіталовкладень у будівельне виробництво, являється час.

Позитивним результатом сумісної діяльності інвестора (замовника) та підрядного будівельного підприємства визнається своєчасне, з високою якістю виконання будівельно-монтажних робіт та в межах договірної вартості, введення об'єкта в експлуатацію. Але ж при цьому слід чітко розрізняти вплив часових параметрів на їх фінансові інтереси. Інвестор здійснює фінансування будівництва, проте передані підрядні організації фінансові ресурси не приносять прибутку їх власнику до моменту введення об'єкта в

експлуатацію (капітальні вкладення “заморожуються”). Звідси, втрати інвестора можна зменшити при умові вводу об’єкта в більш короткі строки.

Одним із важливих шляхів скорочення затрат на виробництво будівельно-монтажних робіт являється дострокове введення об’єкта в експлуатацію. Для підрядної організації, здебільшого, це економічно не вигідно, оскільки будівельно-монтажні підприємства формують собівартість будівельно-монтажних робіт по наступних статтях: прямі затрати (матеріали, оплата праці робітників, витрати з експлуатації будівельних машин та механізмів) та накладні витрати (адміністративно-господарські затрати, обслуговування робітників будівництва, організація робіт на будівельній площі тощо). При скороченні термінів будівництва відбувається економія тих засобів, які витрачаються пропорційно терміну виконання робіт. Це, в першу чергу, відноситься до накладних витрат. Слід відмітити, що динаміка інвестування капітальних вкладень не завжди співпадає з їх освоєнням. А підряднику необхідно намагатися використовувати кошти з максимальною ефективністю [3].

Будівельне підприємство, являючись суб’єктом ринкової економіки, пов’язане із багатьма підприємствами як споживач – через ринок закупівлі та як виробник – через ринок збуту. При визначенні форми забезпечення будівельного виробництва матеріально-технічними ресурсами будівельне підприємство повинне враховувати терміни їх отримання, асортимент, якість, ціну та радіус перевезення.

Конкурентне ринкове середовище будівельним підприємствам створюють: розвиток малого бізнесу, імпордне постачання, поява великої кількості дрібних посередницьких структур і перенасичення ринку традиційними будівельними конструкціями, виробами та іншими будівельними матеріалами.

Аналіз ситуації у сфері споживання матеріально-технічних ресурсів для будівництва показує, що об’єм ринку будівельних матеріалів знаходиться в стані стійкої рівноваги із попитом та проблеми дефіциту матеріальних ресурсів не існує. В сучасних умовах забезпечення будівельного комплексу матеріально-технічними ресурсами здійснюється через товарно-сировинні біржі, аукціони, конкурси, спонсорство, власне виробництво. Важлива роль відводиться системі оптової торгівлі, коли матеріали закупляються напряму, або з участю посередників. Централізоване постачання здебільшого не проводиться.

Подорожчання вартості будівництва в значній мірі обумовлено зростанням цін на будівельні матеріали. До основних причин підвищення цін виробників будівельних матеріалів відносяться: зростання вартості сировини, матеріалів, електроенергії, паливно-мастильних матеріалів та заробітної плати.

Сьогодні перед промисловістю будівельних матеріалів актуалізуються важливі проблеми посилення своїх позицій на вітчизняному ринку та виходу на зовнішні ринки. Особливої гостроти вони набувають в контексті вступлення України у СОТ. В цьому зв’язку перед галуззю промисловості стоять завдання забезпечення вітчизняного будівельного ринку в необхідних об’ємах високоякісними будівельними матеріалами, виробами та конструкціями, які будуть здатні конкурувати з імпортною продукцією, забезпечувати зниження вартості будівництва та експлуатаційних витрат на утримання об’єктів та одночасно підвищувати комфортність проживання в житлових домах необхідною надійністю та довговічністю.

Ці завдання базуються на вимогах будівельного комплексу до промисловості будівельних матеріалів, основаних на необхідності:

- збільшення об’ємів житлового будівництва та змін його структури з переходом на нові архітектурно-будівельні системи, типи будівель та споруд і технології їх зведення;
- зниження ресурсоемкості, енергетичних та трудових затрат при будівництві та експлуатації житла, скороченні тривалості інвестиційного циклу;

– забезпечення потреб капітального будівництва та експлуатаційних вимог в якісних, екологічно чистих, сучасних видах продукції, відповідаючи по асортименту та номенклатурі платоспроможному попиту різних верств населення.

Важливим напрямом посилення конкурентоспроможності будівельної продукції є комплексне використання сировини, ширше впровадження матеріалів попутного видобутку, вторинної сировини, неухильне підвищення якості продукції для будівництва, з урахуванням географії галузі у сусідніх регіонах та країни загалом.

Будівництву притаманна багатогранність виробничих зв'язків. В процесі будівництва об'єктів, як правило, приймають участь десятки, а при будівництві крупних об'єктів сотні юридичних та фізичних осіб: проектні організації, заводи-виробники, постачальники матеріалів та обладнання, будівельно-монтажні підприємства, енергетичні організації, банки та інші економічні суб'єкти, які задіяли свій капітал у будівництво. Попри отримання максимального прибутку – кінцевої мети усіх учасників інвестиційно-будівельного процесу, у будівництві всі учасники виконують свої функції та переслідують власні цілі.

В структурі затрат на будівельно-монтажні роботи 47,5 % складають матеріальні ресурси. По статті вартості матеріалів, деталей, конструкцій економія досягається за рахунок раціонального використання та збереження матеріалів; зниження витрат матеріальних ресурсів при транспортуванні, складуванні, вантажно-розвантажувальних роботах; застосування та витримки жорстких норм розходу та запасів матеріалів; проведення маркетингового дослідження ринку постачальників; вибору оптимальних логістичних схем їх доставки на будівельні майданчики; організація своєчасного та комплексного забезпечення об'єктів матеріальними ресурсами; організації збору та переробки відходів будівельного виробництва; впровадження ресурсозберігаючих технологій тощо.

Витрати на оплату праці робочих становлять 10,3 % в структурі собівартості виконаних робіт. Зниження затрат по оплаті праці може бути досягнуто, головним чином, за рахунок зменшення трудомісткості будівельно-монтажних робіт, росту продуктивності праці, удосконалення організації будівництва та праці. З цією ціллю потрібно здійснювати заходи, направлені на підвищення рівня механізації, прогресивних технологій будівельного виробництва, застосування нових матеріалів, осучаснення морально та фізично застарілого обладнання, скорочення невиробничих затрат робочого часу тощо.

Головною складовою основних фондів будівельних підприємств є машини та обладнання (близько 40 %), а частка будівель та споруд складає 28 %. Технічний стан основних засобів у будівництві, хоча і покращується, проте залишається доволі низьким.

В зв'язку з підвищенням рівня механізації будівництва, ростом оснащення будівельних підприємств технікою та обладнанням, в собівартості будівельно-монтажних робіт зростають затрати на експлуатацію машин та механізмів. Зниження затрат на їх експлуатацію та утримання може бути досягнуто за рахунок найбільш раціонального використання техніки по часі та по потужності; покращення системи технічного обслуговування та планово-попереджувальних ремонтів машин; скорочення часу на перебазування машин на об'єкти; економії енергії та паливо-змазуючих матеріалів.

Будівництво – одна із самих трудомістких галузей, в якій працює більше 24 % усього промислово-виробничого персоналу України. Біля третини будівельно-монтажних робіт припадає на долю живої праці, що майже вдвічі більше, ніж в промисловості. Необхідно відмітити, що в будівництві спостерігається високий рівень текучості кадрів. Сьогодні в будівельному комплексі важливим питанням є підвищення ефективності використання трудових ресурсів та актуальними залишаються проблеми забезпечення будівництва висококваліфікованими постійними кадрами, посилення їх професійної підготовки, створення необхідних виробничих та соціальних умов для високовиробничої праці. При цьому основним завданням кадрового планування будівельного підприємства

являється забезпечення робочих місць на довгострокову перспективу із врахуванням постійного технічного та технологічного оновлення будівельного виробництва.

Основним індикатором ефективності робочого часу у процесі будівництва є продуктивність праці, яка відображається в економії робочого часу, економії праці. При підвищенні продуктивності праці збільшуються об'єми будівельно-монтажних робіт, знижуються затрати праці, зменшується собівартість будівельно-монтажних робіт, скорочується тривалість будівництва.

Розміщення новобудов та організація процесу будівництва нерозривно пов'язані з плануванням, проектуванням, проведенням детальних геологорозвідувальних, гідрогеологічних та топографічних робіт. До початку спорудження об'єкта будівництва необхідна детальна розробка проектно-технічної документації, складання попередніх кошторисних розрахунків витрат та обґрунтування економічної ефективності будівництва. Результати інженерно-геологічних, топографічних та інших дослідницьких робіт суттєво впливають на раціональність вибору площі під забудову, на знаходження найбільш ефективних технологічних, архітектурних, планіровочних та конструктивних рішень. Вагомим чинником раціоналізації процесу будівництва та його територіальної організації є розробка прогресивних проектних рішень. Так, за експертними підрахунками, затрати на проектно-дослідницькі роботи складають щороку близько 4 % від будівельно-монтажних робіт. Але завдяки розробці ефективних раціональних проектів економічний ефект від впровадження їх у процес будівництва часто становить на 20 – 30 % в більше в порівнянні з типовими традиційними проектами.

Суть ефективності проектування об'єктів будівництва полягає у впровадженні нових досягнень науки та техніки з метою вдосконалення технологічних процесів, механізації та автоматизації виробництва, спеціалізації, кооперування та комбінування.

Висновки. Отже, до проектної продукції належать авторський нагляд, комплектація будівництв устаткуванням силами проектних організацій, виконання функцій головних і територіальних проектних організацій, генеральної проектно-організації, а відтак, і участь (надання інженерних послуг) у пусконаладжувальних роботах, в освоєнні проектних показників побудованих об'єктів. Тобто поняття “проектна продукція” має комплексний та складний характер, а також являється невід’ємним учасником у формуванні конкурентоспроможності продукції будівництва [3]. Резюмуючи, слід наголосити, що всі перелічені фактори впливу та запропоновані у цій статті заходи щодо посилення конкурентоспроможності будівельних робіт та продукції повинні базуватися на обґрунтованій стратегії як на рівні підприємств, так і на рівнях галузевих та регіональних державних органів управління з врахуванням специфічних особливостей будівельного комплексу чи окремих територій.

Анотація В статті досліджуються фактори впливу на конкурентоспроможність будівельних робіт та продукції підприємств будівельної галузі України

Анотация

В статье исследуются факторы влияния на конкурентоспособность строительных работ и продукции предприятий строительной отрасли Украины.

Summary

The factors of influence on the competitiveness of build works and products are probed in the article.

Список використаної літератури:

1. Бурка Й.А. Основи географії будівельної індустрії України: – Чернівці: Рута, 2001.–175 с.
2. Сидорченко Т. Інвестиційне забезпечення розвитку будівельного комплексу регіону, Дисертація ІРД НАН України 2005.
3. Федоренко В. Денисенко М. Роль проектування в інвестиційному поцесі . Будмайстер 2003 №1/2 С. 30-31.